

УДК 373.3/.5:37.064(049.3)

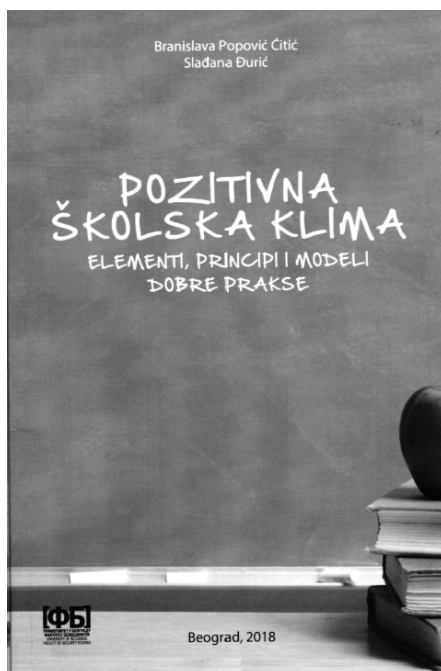
DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6242019.12>

Приказ

Адријана Грмуша

Институт за политичке студије, Београд

ПОЗИТИВНА ШКОЛСКА КЛИМА: ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И МОДЕЛИ ДОБРЕ ПРАКСЕ

Приказ књиге: Бранислава Поповић Ћитић, Слађана Ђурић,
*Позитивна школска клима: елементи, принципи и модели
добре праксе*, Факултет безбедности, Београд, 2018, 246 стр.

Брзина промена које се одвијају у савременом друштву, оличена, између осталог, у глобализацији, миграцијама, развоју нових технологија, рушењу старих и успостављању нових друштвених односа и улога, отвара многобројна питања у вези са функционисањем друштва, његовим прилагођавањем тим променама, али и његовим опстанком. Сведоци смо општег урушавања значаја и ауторитета друштвених установа које представљају темељ сваког друштва, при чему је то највидљивије на примеру образовно-васпитних установа. Различити покушаји реформе система образовања и трагање за адекватним моделом образовне политике, остају у сенци све учесталијих вести о испољавању безбедносних ризика у школи. На тај начин су образовно-васпитне установе доспеле у центар пажње читавог друштва, које има обавезу да нађе адекватан начин да могу да представљају безбедне и подстицајне средине за учење и развој ученика. Стога је за научну заједницу у Србији изузетно важно објављивање књиге *Позитивна школска клима: елементи, принципи и модели добре праксе*, у коауторству проф. др Браниславе Поповић Ћитић и проф. др Слађане Ђурић. Књига представља резултат дугогодишњег научног истраживања како превенције проблема понашања деце и адолесцената, тако и система унапређења безбедности образовно-васпитних установа, а њен издавач је Факултет безбедности Универзитета у Београду.

Структуру књиге чине три целине које се чврсто ослањају и надовезују једна на другу. Прва целина, насловљена *Школска клима*, посвећена је разматрању елемената школске климе, карактеристика школа са позитивном школском климом, као и анализи различитих модела и техника процене школске климе. У другој целини књиге, под називом *Модели добре праксе*, ауторке излажу детаљан опис пет приступа који имају обележја модела добре праксе, а који се показују успешним у унапређењу различитих елемената школске климе. Трећа целина, означена као *Ефективни програми*, садржи кључне принципе ефективних програма унапређења квалитета школске климе, као и приказ структуре, садржаја и начина примене неколико успешних програма овог типа који су развијани у оквиру различитих приступа усмерених на унапређење школске климе.

Имајући у виду да академска литература обилује разноврсним покушајима дефинисања школске климе, ауторке су, у првој целини књиге, систематизовале најзначајнија стајалишта овог вишедимензионалног конструкта. Упркос богатим теоријским и практичним сазнањима о школској клими, ауторке упућују на закључак да не постоји општеприхваћена и прецизна дефиниција овог појма. У основи највећег дела дефиниција школске климе стоји тврдња да она у значајној мери одражава субјективни доживљај ситуације у школи од стране учесника образовно-васпитног процеса (стр. 24). Резимирајући разноврсне начине одређења садржаја овог појма у литератури, ауторке указују на три конститутивна елемента школске климе: физички, социјални и академски. *Физички елементи* школске климе односе се на физички изглед школе, њене ресурсе и осећај безбедности ученика, наставника и других запослених у школи. Као *социјални елемент* школске климе уобичајено се наводи квалитет интерперсоналних односа између учесника образовно-васпитног процеса. *Академски елементи* школске климе односе се на одлике програма наставног рада и наставног процеса.

Ауторке након одређивања конститутивних елемената школске климе, разграничавају овај појам од појма школске културе. Наиме, крајем осамдесетих година прошлог века покренута је академска расправа о томе да ли је реч само о терминолошким разликама између наведених појмова, или су у питању два различита концепта. Школска култура, као и култура било које организације, односи се на прилично стабилан скуп претпоставки, заједничких веровања, значења и вредности које чине неку врсту основа за деловање (стр. 28). Иако су оба концепта, и школска клима и школска култура, намењени опису карактера школе, пажљивом анализом елемената садржаја ових појмова у академској литератури, закључује се да су у питању два различита концепта. Док анализом школске културе стичемо увид у то како учесници школске заједнице размишљају, какви су им ставови и веровања, анализом школске климе истражујемо укупан квалитет живота у школској заједници, те је тако садржај на који се она односи шири у односу на школску културу.

Након осврта на значење и садржај појмова школска клима и школска култура, ауторке указују да су истраживачи унутар конструкта школске климе, развили посебан појам *позитивне школске климе*. Позитивна школска клима се остварује онда када се сви учесници школске заједнице осећају подржаним, укљученим и сигурним, када се развијају односи сарадње између наставника, ненаставног особља, ученика и њихових родитеља/старатеља и када постоје висока очекивања у односу на све учеснике образовно-васпитног процеса (стр. 43). Оно што се у литератури карактерише као позитивна школска клима уобичајено се односи на допадљив физички изглед школе, постојање односа сарадње између ученика, наставника, ненаставног особља и представника ширег окружења школе, као и на отворене могућности укључивања у академску и социјалну сферу (стр. 34). Позитивна школска клима има значајну улогу у изградњи безбедне и подстицајне средине за учење и развој ученика. Налази многобројних истраживања показују да школе са позитивном школском климом одликује мања учесталост изостајања из школе, дисциплинских преступа, испољавања антисоцијалног понашања и злоупотребе психоактивних супстанци. Такође, показано је да се у школама које одликује позитивна школска клима, ученици осећају сигурније и имају боља академска постигнућа.

Школе би требало да континуирано процењују своју климу како би се идентификовали они елементи који захтевају унапређење. Различито одређење садржаја појма школске климе резултирало је развијањем различитих модела којима је могуће проценити школску климу. Ослањајући се на богату академску литературу и велики број практичних модела процене школске климе, ауторке предлажу интегративни модел процене школске климе. Овај модел обухвата процену адекватности школског амбијента за успешно учење, квалитета односа између школе и родитеља, као и социјалне и физичке димензије школе. Ауторке не само да су теоријски утемељиле овај модел, већ су га истовремено превеле на ниво акције кроз приказ низа практичних активности и техника испитивања.

Након излагања о различитом одређењу садржаја појма школске климе, као и различитим моделима њене процене, ауторке у оквиру поглавља *Модели добре праксе* разматрају

питање унапређења школске климе. Пет приступа које су ауторке навеле, показују се успешним у унапређењу различитих елемената школске климе, при чему више приступа може да допринесе унапређењу истог елемента школске климе, али истовремено један приступ може да допринесе већем броју различитих елемената школске климе. У зависности од резултата процене школске климе, као и утврђених области у којима је унапређење параметара школског живота неопходно, школа може да одабере један од следећих приступа који имају обележја модела добре праксе, и то: систем вршњачке подршке, систем антибулинг интервенције, програми менторства, програми примењеног позоришта и модел управљања безбедносним ризицима. *Систем вршњачке подршке* у основи подразумева ангажовање самих ученика у пружању емоционалне, социјалне и едукативне подршке вршњацима из школе, а доприноси унапређивању интерперсоналних односа између ученика, као и генералном перципирању школе као безбедне и сигурне (стр. 100). *Систем антибулинг интервенције* је приступ који се примењују у школи у циљу превенције и реаговања на ситуације вршњачког насиља. Имплементација система антибулинг интервенције унапређује социјални елемент школске климе, будући да насилна вршњачка интеракција нарушава квалитет школске климе у домену међувршњачких релација (стр. 109). *Програми менторства* подразумевају јединствен однос партнерства у учењу између ментора и ученика, уз истовремено пружање емоционалне подршке. Програми менторства се реализују са циљем побољшања академског постигнућа самог корисника, односно ученика, као и јачања његове социјалне интеграције у школску заједницу (стр. 129). *Програми примењеног позоришта*, који се заснивају на разноврсним уметничким процесима, усмерени су на оснаживање ученика, јачање њихових унутрашњих капацитета, попут самопоуздања, као и на подстицање позитивних социјалних интеракција у вршњачким релацијама (стр. 149). *Модел управљања безбедносним ризицима* се темељи на координираним активностима усмеравања и контроле безбедносних ризика чије деловање угрожава позитивну климу у школи и остваривање образовно-васпитних циљева школе. Модел управљања безбедносним ризицима доприноси унапређењу идентификације и контроле потенцијалних

безбедносних ризика, као и ефикасном коришћењу ресурса за третман ризика (стр. 163). Имајући у виду праксу и политику различитих школа у домену унапређења школске климе, ауторке наглашавају да сваки од поменутих приступа, мора да буде интегрални део општег плана унапређења функционисања школе како би остварио позитивне ефекте.

У оквиру наведених приступа, развијени су различити програми унапређења школске климе, чију ефективност ауторке разматрају у трећем делу књиге под насловом *Ефективни програми*. У оквиру овог дела, најпре се излажу кључни принципи ефективних програма, а затим се дају и примери примењених програма. Ауторке наводе да се кључни принципи којих би они који израђују програме требало да се држе у свим фазама њиховог спровођења, како би они дали добре резултате, односе на дизајн и садржај, релевантност, имплементацију, процену и осигурање квалитета програма. У погледу *дизајна и садржаја*, ефективни програм би требало да испуни четири услова, а то су: утемељеност на емпиријски потврђеним теоријским моделима, имплементација програмских активности у мери која је довољна за постизање трајних позитивних промена, обухватност, у смислу покривености више компонената усмерених на ризичне и протективне факторе из различитих домена, као и активно ангажовање учесника програма (стр. 183-185). У домену *релевантности* програма, ефективни програм захтева испуњеност три принципа, а то су: развојна примереност, правовременост и социокултурна релевантност. Наиме, ефективни програм захтева да програмске активности буду дизајниране за одређени узраст или развојну фазу у којој се циљна популација налази, затим да се имплементирају онда када је циљна популација најпријемчивија за промене и да уважавају њене кључне социјалне и културне карактеристике (стр. 185-186). У погледу *имплементације програма*, основни захтев ефективног програма је да се програмске активности реализују од стране особа које поседују одговарајуће квалификације, при чему квалитет примене програма рефлектује начин на који програмско особље спроводи програм (стр. 187). *Процена и осигурање квалитета програма* налаже да се ефективни програм темељи на принципу добре документованости и

континуиране евалуације. Добро документовање програма подразумева поседовање детаљног записа о начину његове примене што омогућава да се програмске активности спроводе на начин на који је то планирано. Континуирана евалуација почива на чињеници да ефективни програм подлеже процени колико добро је програм имплементиран, на које начине га је могуће унапредити и у којој мери су ефекти одрживи током времена (стр. 188-189). Након разматрања кључних принципа ефективних програма, ауторке сумирају листу од 12 ефективних програма за које је утврђено да значајно доприносе унапређењу школске климе.

Напоследку можемо рећи да књига *Позитивна школска клима: елементи, принципи и модели добре праксе* нуди најновије налазе о могућностима креирања и унапређења позитивне школске климе у сврху општег побољшања стања у образовно-васпитним установама. Реч је о књизи коју одликује темељна и продубљена анализа како богате научне грађе о школској клими, тако и различитих истраживачких модела и приступа за процену и унапређење школске климе, чиме се стварају неопходни предуслови за безбедну и подстицајну средину за учење и развој ученика. Ауторке вештим повезивањем теоријских поставки и проучаване емпиријске грађе, нуде драгоцене и довољно флексибилне смернице за креирање будуће праксе успостављања позитивне климе у школи. Заснована на интердисциплинарној концепцији, књига може да допринесе како академској тематизацији феномена школске климе у Србији, тако и унапређењу образовно-васпитног процеса. У том смислу, ауторке су понудиле интегративни модел процене школске климе који даје добру основу за развој концепта који би се примењивао у Србији, у образовно-васпитним установама на свим нивоима. Верујемо да књига може бити од користи не само за оне који се конкретно баве образовно-васпитним процесом, већ и за оне који су заинтересовани за продубљивање научног знања у вези са школском климом и њеним унапређењем у Србији.

* Овај рад је примљен 6. новембра 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 1. децембра 2019. године.